

จดหมายเหตุเจมส์ โลว์: ภาพสะท้อนประวัติศาสตร์หัวเมืองปักษ์ใต้
ฝั่งทะเลตะวันตกสมัยต้นรัตนโกสินทร์

James Low's Journal: Historical reflection of the West Coast of the Southern
Part of Siam during early Rattanakosin Period

เพชรรุ้ง เทียนบัวโรจน์
Petchrung Teanpewroj

Abstract

This article attempts to study the historical document “James Low’s Journal. It’s an important document to study the West Coast of the Southern Part of Siam history during early Rattanakosin Period. Historical data from the document show attitude of the British towards the King of Siam, nobilities, bureaucracy, diplomatic attitude and the British’s Interest in the West Coast of southern cities such as Junk Ceylon, Phangnga, Kedah and data about country conditions, economics, food, dress, play and the problems in the West Coast of the Southern Part of Siam.

Keywords: James Low’s Journal, West Coast of the Southern Part of Siam, early Rattanakosin Period

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเอกสารประวัติศาสตร์ “จดหมายเหตุเจมส์ โลว์” เอกสารชิ้นนี้มีความสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์หัวเมืองปักษ์ใต้ฝั่งทะเลตะวันตกสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ข้อมูลจากเอกสารแสดงให้เห็นถึงทัศนคติของชาวอังกฤษต่อพระมหากษัตริย์ของสยาม ชุนนาง ระบบราชการ ทัศนนะทางการทูต และการแสดงความสนใจในหัวเมืองปักษ์ใต้ชายฝั่งทะเลตะวันตก เช่น ถลาง พังงา ไทรบุรี อีกทั้งยังให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพบ้านเมือง สภาพเศรษฐกิจ อาหารการกิน การแต่งกาย การละเล่น และปัญหาในหัวเมืองปักษ์ใต้ฝั่งทะเลตะวันตก

คำสำคัญ: จดหมายเหตุเจมส์ โลว์ ประวัติศาสตร์หัวเมืองปักษ์ใต้ฝั่งทะเลตะวันตก สมัยต้นรัตนโกสินทร์

บทนำ

ในการศึกษาประวัติศาสตร์ภาคใต้ของไทยนั้น มีหลักฐานให้ใช้ศึกษากันอย่างหลากหลายทั้งหลักฐานของไทยและหลักฐานของชาวต่างชาติ หลักฐานของชาวต่างชาติที่สำคัญชิ้นหนึ่งคือ จดหมายเหตุ

¹อาจารย์ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Lecturer, Department of History, Faculty of Humanities and Social Sciences, Ayutthaya Rajabhat University.

เหตุเจมส์ โลว์ (Journal of Public Mission to Raja of Ligor) เป็นเอกสารบันทึกประจำวันที่ ร้อยโทเจมส์ โลว์ เจ้าหน้าที่ของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษที่ประจำอยู่ที่บึงเขียนขึ้นใน ระหว่างการเดินทางจากบึงไปยังนครศรีธรรมราช ตั้งแต่วันที่ 6 พฤษภาคม ค.ศ. 1824 / พ.ศ. 2367 ถึง วันที่ 10 สิงหาคม ค.ศ. 1824 / พ.ศ. 2367

ร้อยโทเจมส์ โลว์ เป็นชาวเมืองกลาสโลว์ สก็อตแลนด์ เริ่มทำงานกับบริษัทอินเดียตะวันออก ของอังกฤษในฐานะนายทหารประจำกองพันทหารราบพื้นที่ 46 แห่งมัทราสในอินเดีย ได้รับแต่งตั้ง มายังบึงใน ค.ศ. 1818 / พ.ศ. 2361 ในช่วงที่ร้อยโทเจมส์ โลว์ เข้ามาปฏิบัติงานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นช่วงที่บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษต้องการฟื้นฟูการค้าในเอเชีย โดยสนใจดิน แดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในฐานะเส้นทางการค้าระหว่างอินเดียกับจีนและเป็นจุดยุทธศาสตร์ ในการป้องกันรักษาอินเดียของอังกฤษจากการแทรกแซงของชาติอื่นๆ อังกฤษได้ขอเช่าเกาะหมาก หรือบึงจากพระยาไทรบุรีตั้งแต่ ค.ศ.1786 / พ.ศ. 2329 ในขณะนั้นเมืองไทรบุรีเป็นประเทศราช ของสยามจึงทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นในหัวเมืองมลายูเรื่อยมาจนถึงเวลาที่เจมส์ โลว์ เดินทางเข้ามา

นครศรีธรรมราชเป็นหัวเมืองชั้นเอกทางใต้ของสยาม มีหน้าที่ในการกำกับดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในหัวเมืองปักษ์ใต้และหัวเมืองมลายูที่เป็นประเทศราชของสยาม ข้าหลวงอังกฤษ ประจำบึงจึงได้แต่งตั้งให้ร้อยโทเจมส์ โลว์ เป็นทูตไปยังนครศรีธรรมราชเพื่อชี้แจงสถานการณ์ สงครามระหว่างอังกฤษกับพม่าที่กำลังดำเนินอยู่ใน ค.ศ. 1824 / พ.ศ. 2367 อังกฤษต้องการชักชวน ให้เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชหรือราชสำนักสยามเข้าร่วมรบกับฝ่ายอังกฤษ รวมถึงเจรจาเรื่องเกี่ยวกับไทรบุรี บึง ดินแดนทางตอนใต้ของอังวะ การว่าจ้างเรือและความต้องการเสบียงชาวเปลือก และข่าวสารจากตรัง ปะลิส และไทรบุรีซึ่งเป็นเมืองที่ขึ้นกับนครศรีธรรมราช (เจมส์ โลว์ 2542, น. คำนำ)

จดหมายเหตุเจมส์ โลว์ เป็นการจดบันทึกประจำวันอย่างละเอียด เขาบันทึกถึงสิ่งต่างๆ ที่ได้ พบเห็นตามเส้นทางการเดินทาง รวมทั้งเรื่องการเข้าพบและสนทนากับเจ้าเมืองและกรมการเมือง ต่างๆ ซึ่งร้อยโทเจมส์ โลว์ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการปกครองของสยาม คุณสมบัติที่ทูตควรจะมี ในตอนท้ายของเอกสารมีการเขียนถึงประวัติของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชและประวัติศาสตร์ไทย ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ตามที่ได้คัดและแปลมาจากเอกสารที่ได้รับมาจากชาวสยามที่อยู่บังคับของอังกฤษและมีเอกสารราชการระหว่างสยามและอังกฤษแนบท้ายด้วย

แม้ว่าร้อยโทเจมส์ โลว์ ปฏิบัติหน้าที่ไม่สำเร็จเพราะเขาไม่ได้พบกับเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ตามความประสงค์ แต่บันทึกประจำวันของเขาก็เป็นเอกสารสำคัญที่มีคุณค่าต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ ภาคใต้ของไทยและเป็นเอกสารสำคัญเพียงชิ้นเดียวที่พูดถึงวิถีชีวิต สังคมและวัฒนธรรมของผู้คน ในหัวเมืองปักษ์ใต้ในช่วงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยต่อกับต้นรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

บันทึกประจำวันของร้อยโทเจมส์ โลว์ และเอกสารแนบท้ายปรากฏอยู่ในหนังสือ Factory Record, Straits Settlement vol. 98 มีชื่อเรื่อง Journal of Public Mission to Raja of

Ligor สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพโปรดให้คัดมาจากจดหมายเหตุต่างประเทศ กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากรรวบรวมในชุด Record of the Relations between Siam and Straits Settlement vol.7 ภายหลังได้แปลเรื่อง Journal of Public Mission to Raja of Ligor เป็นภาษาไทยโดยให้ชื่อว่า “จดหมายเหตุเจมส์ โลว์” พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรก พ.ศ. 2519 และครั้งที่ 2 พ.ศ. 2542 ฉบับที่ใช้ศึกษาคือฉบับที่แปลเป็นภาษาไทย พ.ศ. 2542 การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับจดหมายเหตุร้อยโทเจมส์ โลว์ ที่ผ่านมา ได้แก่ การศึกษาของ สุกัญญา บำรุงสุข ซึ่งได้สำรวจงานเขียนและงานแปลของเจมส์ โลว์ บทความชื่อว่า “เจมส์ โลว์ กับการแสวงหาความรู้ของนักอาณานิคม” โดยการนำเสนองานเขียนของเจมส์ โลว์ 3 เรื่อง คือ A Grammar of the T.hai² or Siamese Language (เขียน ค.ศ. 1822/พ.ศ. 2365) จดหมายเหตุเจมส์ โลว์ (เขียน ค.ศ. 1824/พ.ศ. 2367) และ A Translation of the Keddah Annals termed Merong Mahawongsa (พิมพ์ ค.ศ. 1849/พ.ศ. 2392) เพื่อแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของลัทธิเศรษฐกิจการเมืองและลัทธิประโยชน์นิยม³ ซึ่งเป็นพื้นฐานให้ร้อยโทเจมส์ โลว์ มองภาพสยาม มลายู หรือดินแดนอื่นๆ ในเอเชียเป็นดินแดนแห่งความล่าช้า ป่าเถื่อน ด้อยความเจริญในด้านวิทยาศาสตร์และระบบความคิดทางด้านเศรษฐกิจ การสนใจแสวงหาความรู้ในดินแดนเหล่านี้ก็เพื่อประโยชน์ในด้านการติดต่อทางการค้าและการเมือง (สุกัญญา บำรุงสุข, 2550, น. 45 – 69)

จดหมายเหตุร้อยโทเจมส์ โลว์ เป็นเอกสารชั้นต้นที่ให้ข้อมูลประวัติศาสตร์ภาคใต้ของไทยในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงสำคัญทางการเมือง ที่เกิดขึ้นในหัวเมืองปักษ์ใต้และหัวเมืองมลายูจากการเริ่มขยายอิทธิพลของลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตกของอังกฤษเข้ามา ยังก้าวเมืองประเทศราชมลายูของสยาม รวมไปถึงความสำคัญของเอกสารในฐานะรายงานของเจ้าพนักงานอังกฤษ ที่สะท้อนความสนใจของอังกฤษเหนือดินแดนมลายู หลังจากที่ยังกฎได้ลงนามในสนธิสัญญาอังกฤษดัตช์ ค.ศ. 1824 ซึ่งเป็นจุดหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญของการขยายอำนาจของอังกฤษในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ตัวเอกสารทำให้เห็นทัศนคติของคนอังกฤษต่อการปกครองของสยามในหัวเมืองประเทศราชมลายู รวมทั้งการให้ข้อมูลทางด้านภูมิศาสตร์ สภาพการเมืองการปกครอง สภาพเศรษฐกิจการค้า สภาพสังคมวัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในหัวเมืองปักษ์ใต้และหัวเมืองมลายูประเทศราชของสยาม อีกทั้งยังเป็นบันทึกร่วมสมัยของชาวตะวันตก ที่ให้ข้อมูลจำนวนมากที่ไม่ปรากฏในเอกสารไทย ทั้งยังเป็นเอกสารสะท้อนความสัมพันธ์ไทยกับอังกฤษในสมัยรัตนโกสินทร์ระยะแรก อย่างไรก็ตามการศึกษาประวัติศาสตร์โดยใช้เอกสารต่างประเทศนั้นมีข้อจำกัดอยู่ที่อคติของผู้เขียนเอกสารและการศึกษาเอกสารที่ผ่านการแปลเป็น

²เขียนตามต้นฉบับ

³ลัทธิประโยชน์นิยม หมายถึง แนวคิดที่เชื่อว่าคุณค่าทางศีลธรรมเป็นการกระทำที่ขึ้นอยู่กับการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม กล่าวคือเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขหรือความพอใจขึ้นในบุคคลโดยทั่วไป ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของผลลัพธ์นิยม หรือการยึดถือคุณค่าทางศีลธรรมขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเป็นหลัก นักคิดทั้งหลายได้นิยามคำว่า “ประโยชน์” นี้หมายถึงความดีสูงสุด ได้แก่ ความสุขหรือความพอใจ (ตรงกันข้ามกับความทรمانหรือความเจ็บปวด) ทำให้อาจสามารถอธิบายได้ด้วยรูปแบบของชีวิตว่า ความสุขหรือความพอใจถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสูงสุด

ภาษาไทยอาจมีความคลาดเคลื่อนจากการแปลได้ ผู้ศึกษาจึงต้องการศึกษาจดหมายเหตุเจมส์ โลว์ ในประเด็นของการปฏิบัติหน้าที่ของร้อยโทเจมส์ โลว์ ที่ทัศนคติของร้อยโทเจมส์ โลว์ ต่อชนชั้นปกครองชาวสยาม สภาพบ้านเมืองของหัวเมืองปักษ์ใต้ฝั่งทะเลตะวันตก และปัญหาของหัวเมืองปักษ์ใต้ฝั่งทะเลตะวันตก โดยเฉพาะปัญหาเมืองไทรบุรี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาจดหมายเหตุเจมส์ โลว์ ในฐานะที่เป็นหลักฐานประวัติศาสตร์หัวเมืองปักษ์ใต้ฝั่งทะเลตะวันตก
2. เพื่อศึกษาทัศนคติของคนอังกฤษต่อการปกครองของสยาม รวมถึงสภาพบ้านเมืองและสภาพเศรษฐกิจของหัวเมืองปักษ์ใต้ฝั่งทะเลตะวันตก

วิธีการศึกษา

เป็นการศึกษาตามระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์ ใช้วิธีการนำเสนอในแนวทางประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์โดยอาศัยหลักฐานต่างประเทศ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาจดหมายเหตุเจมส์ โลว์ สามารถแบ่งประเด็นจากการศึกษาได้ดังนี้

การปฏิบัติหน้าที่ของร้อยโทเจมส์ โลว์

ร้อยโทเจมส์ โลว์ เป็นเจ้าหน้าที่ของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษที่เข้ามาปฏิบัติงานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การที่อังกฤษสามารถครอบครองเกาะบีนังได้ตั้งแต่ ค.ศ.1786 (พ.ศ.2329) ทำให้บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษต้องการให้บีนังเป็นที่มั่นทางการค้าและท่าเรือที่สำคัญของอังกฤษในช่องแคบมะละกา เจ้าหน้าที่ของบริษัทและพ่อค้าชาวอังกฤษจำนวนมากเล็งเห็นสู่ทางการค้ากับดินแดนภาคพื้นทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตามชายฝั่งทะเลและดินแดนตอนใน ซึ่งอาจนำไปสู่การค้ากับจีนตอนใต้ รวมทั้งการพัฒนาอุตสาหกรรมเหมืองแร่ดีบุกในบริเวณคาบสมุทรมลายู ร้อยโทเจมส์ โลว์ ได้รับแต่งตั้งจากข้าหลวงแห่งเกาะพริ้นซ์ ออฟ เวลส์ หรือบีนัง ให้เป็นทูตไปยังเมืองนครศรีธรรมราชเพื่อชี้แจงสถานการณ์สงครามระหว่างอังกฤษกับพม่าที่กำลังดำเนินอยู่ใน ค.ศ.1824 (พ.ศ. 2367) เรื่องการว่าจ้างเรือและซื้อเสบียงอาหารจากหัวเมืองปักษ์ใต้ของสยาม รวมทั้งเรื่องบีนังและไทรบุรีใน ค.ศ.1821 (พ.ศ. 2364) ทำให้เกิดความไม่แน่นอนในเรื่องนโยบายของสยามต่ออังกฤษที่บีนัง อีกทั้งส่งผลกระทบต่อ เจ้าเมืองไทรบุรีเดิม (เจ้าพระยาไทรบุรีประแสงหรณ์) ลี้ภัยไปอยู่ที่บีนัง

* อังกฤษต้องการชักชวนให้เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชหรือราชสำนักสยามเข้าร่วมรบกับฝ่ายอังกฤษในการรบกับพม่าและต้องการเข้ามาเจรจาเรื่องดินแดนที่เป็นของสยามที่อังกฤษได้ขยายอำนาจเข้าไป ได้แก่ บีนัง ไทรบุรี และดินแดนบางส่วนของตอนใต้ของพม่า รวมถึงต้องการซื้อข้าว เเสบียงอาหารจากเมืองต่างๆ ทางใต้ ต้องการว่าจ้างเรือเพื่อขนส่งเสบียงและอำนวยความสะดวกให้กับอังกฤษ

ทำให้เป็นปัญหาเรื้อรังระหว่างสยาม อังกฤษ และไทรบุรี ในขณะนั้น

คณะทูตของร้อยโทเจมส์ โลว์ รวมมองครักษ์หรือทหารคุ้มกันประมาณ 30-40 คน ออกเดินทางจากเกาะปีนังในวันที่ 6 พฤษภาคม ค.ศ. 1824 (พ.ศ. 2367) เขาได้พบเจ้าเมือง ปลัดเมือง และขุนนางท้องถิ่นของไทรบุรี ถลาง พังงา และตรัง โดยที่เขาไม่แจ้งรายละเอียดของเรื่องที่ต้องการติดต่อกับขุนนางสยามคนใดๆ นอกจากต้องการหารือกับเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเป็นการส่วนตัว ทำให้เขาไม่ได้รับความสะดวกในการติดต่อและเห็นว่าทางฝ่ายเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชทวนหวนเหนียวให้ล่าช้ามาก เนื่องจากเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชมิได้เดินทางมาพบร้อยโทเจมส์ โลว์ มีแต่ส่งจดหมายโต้ตอบกันไปมา

ร้อยโทเจมส์ โลว์ ไม่ได้รับอนุญาตให้เดินทางไปยังนครศรีธรรมราชจึงต้องหยุดรอคำตอบจากเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชอยู่ที่ตรัง โดยเขาได้ส่งหนังสือไปยังเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชว่าเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจที่ไทรบุรีและตรังได้ปฏิเสธที่จะอนุญาตให้เขาเดินทางไปยังเมืองนครศรีธรรมราชโดยทางบก ทางฝ่ายพระยานนครศรีธรรมราชได้ตอบจดหมายกลับแสดงความขอบคุณในการประสงค์มาเยือนนครศรีธรรมราชและได้ส่งเจ้าหน้าที่จากบางกอกและนครศรีธรรมราชให้มาพบกับร้อยโทเจมส์ โลว์ เพื่อให้แจ้งเรื่องที่ต้องการแจ้งกับพระยานนครศรีธรรมราชผ่านเจ้าหน้าที่และขอให้มอบรายละเอียดเป็นลายลักษณ์อักษร

ในจดหมายโต้ตอบระหว่างเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชกับเจมส์ โลว์ ทางฝ่ายของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชได้ชี้แจงว่าไม่มีธรรมเนียมมาก่อนจนถึงปัจจุบันนี้ที่พวกฝรั่ง (ชาวยุโรป) จะเดินทางผ่านบ้านเมืองเข้ามา ให้คณะทูตอยู่ที่ตรัง คณะทูตของร้อยโทเจมส์ โลว์ รอที่จะพบเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชอยู่หลายสัปดาห์ แต่เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชก็มิได้เดินทางมาพบ แต่กลับส่งลูกชายและขุนนางชั้นผู้ใหญ่มาพบแทน หลังจากรอคอยคำตอบอยู่หลายสัปดาห์คณะทูตของร้อยโทเจมส์ โลว์ ก็เดินทางกลับตามคำสั่งของข้าหลวงอังกฤษประจำปีนัง

ทัศนคติของร้อยโทเจมส์ โลว์ ต่อชนชั้นปกครองของสยาม

ทัศนคติต่อพระมหากษัตริย์

ร้อยโทเจมส์ โลว์ ได้บันทึกถึงพระมหากษัตริย์ไว้ว่า “พระมหากษัตริย์สยามทรงเป็นพ่อค้า แต่พระองค์ทรงไม่รู้หลักสำคัญอันแท้จริงของการค้าขาย พระองค์ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจเด็ดขาด ฉะนั้นจึงทรงถูกล่อลวงด้วยเหี้ยมแห่งความทะเยอทะยานอย่างง่ายดาย” (เจมส์ โลว์ 2542, น. 43) เขายังบรรยายลักษณะของพระเจ้าแผ่นดินสยามไว้ว่า “พระเจ้าแผ่นดินสยามไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายแต่ว่าทรงทำได้ตามความพอใจของพระองค์และไม่เคยมีใครจะสอนให้ทรงใช้เหตุผลกับข้าราชการบริวารบางคน” (เจมส์ โลว์, 2542, น. 30) และยังคงกล่าวว่า “พระเจ้าแผ่นดินทรงถูกแวดล้อมอยู่ในราชสำนักที่บูชาเงินซึ่งพระองค์จะหาความสัตย์จริงอะไรมิได้ ข้าราชการสำนักจึงต้องคอยกราบทูลเท็จเพื่อให้ได้รับความกรุณา” (เจมส์ โลว์, 2542, น. 5)

ดังนั้นร้อยโทเจมส์ โลว์ จึงแปลกใจเมื่อได้ข้อมูลว่า “สาส์นที่บรรดาผู้มีอำนาจต่างชาติส่งมา

ยังประเทศสยามนั้นมักถูกอ่านในการประชุมออกขุนนางอย่างเปิดเผยหรือในพระราชวังซึ่งมองดูแปลก
ในเมื่อดูเหมือนจะเป็นผลประโยชน์ของพระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจโดยเด็ดขาดที่จะกด
ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินพระองค์ไว้ในความโง่เขลาเหมือนกับว่าความโง่เขลาจะนำไปสู่ความทุกข์ยากหรือ
ส่งเสริมความสุขของพลเมืองได้” (เจมส์ โลว์, 2542, น. 46) ตามทัศนะของร้อยโทเจมส์ โลว์ นั้น
ชนชั้นปกครองของสยามกตขี้ข่มเหง และเอาใจเอาเปรียบราษฎรใช้อำนาจและหาประโยชน์สุขใส่ตัว
แทนที่จะคิดถึงประโยชน์สุขของราษฎร การแสดงทัศนะของร้อยโทเจมส์ โลว์ แสดงให้เห็นอคติที่มี
ต่อชนชั้นปกครองชาวสยามและความไม่เข้าใจในวัฒนธรรมของสยาม โดยเฉพาะธรรมเนียมในการ
เข้าเฝ้าพระมหากษัตริย์เพื่อถวายพระราชสาส์นหรือสาส์นที่มาจากต่างประเทศ ที่จะต้องมีการแปล
และอ่านให้บรรดาพระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางที่เข้าเฝ้าได้รับทราบข้อความในสาส์นนั้นๆ ด้วย

ทัศนคติต่อขุนนางสยาม

ในการเดินทางของร้อยโทเจมส์ โลว์ เขามีโอกาสได้พบปะกับขุนนางสยามทั้งขุนนางท้องถิ่น
และขุนนางจากบางกอกที่มาราชการในหัวเมืองปักษ์ใต้ เมื่อเขามาถึงไทรบุรีเขาได้เข้าพบพระภักดี
บริรักษ์ เจ้าเมืองไทรบุรี ซึ่งเป็นคนหนุ่มอายุประมาณ 19 ปี “กิริยาท่าทางของพระภักดีบริรักษ์
เจ้าเมืองหนุ่มผู้นี้ ค่อนข้างชวนตาชวนใจ คำพูดของเขามีชีวิตชีวาและเป็นจังหวะถูกมารยาท ดูเหมือน
ว่าเขามีความสนใจอย่างยิ่งในสงครามที่กำลังดำเนินไประหว่างอังกฤษกับพม่า...” (เจมส์ โลว์, 2542,
น. 4)

ร้อยโทเจมส์ โลว์ ไม่ค่อยเลื่อมใสขุนนางไทยมากนักในการเข้าพบเจ้าเมืองไทรบุรี เขาได้
บันทึกไว้ว่า “พระภักดีบริรักษ์เจ้าเมืองหนุ่ม สุนัขหรือตลอดเวลาที่สนทนาหารือกัน มันน่าขันน่ารังเกียจ
ไปพร้อมๆ กัน ที่สังเกตเห็นกรรมการเมือง (Minister) นั่งขัดสมาธิเหมือนลิงบาบูนเพราะเขาเป็นคน
อ้วนมากและเมื่อต้องการเปลี่ยนท่านั่งก็ม้วนตัวลงไปในท่าที่เรอว่าที่สุด...” (เจมส์ โลว์, 2542, น. 6)

ขุนนางสยามที่เขาชื่นชมคือ บุตรชายของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นคนสุภาพ มีน้ำใจ
เต็มใจที่จะช่วยเหลือคณะทูตของร้อยโทเจมส์ โลว์ โดยบุตรชายของท่านเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช
ได้ถามร้อยโทเจมส์ โลว์ ว่าอยากได้หนังสือบ้างหรือไม่ ถ้าอยากได้เพียงแต่จดรายชื่อที่ต้องการจะจัด
หาหนังสือให้ อีกทั้งบุตรของท่านเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชผู้นี้ยังมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ
เขาขอร้องให้ร้อยโทเจมส์ โลว์ แสดงการฝึกทหารให้ดู และเมื่อคณะทูตได้มอบของที่ระลึกเป็นลูกโลก
แสดงแผ่นฟ้าและแผ่นดิน บุตรชายของท่านเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชได้ขอร้องอย่างกระตือรือร้น
มากให้อธิบายเรื่องลูกโลก และก่อนจะจากกัน บุตรของท่านเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชได้สัมผัสมือ
กับร้อยโทเจมส์ โลว์ อย่างเต็มอกเต็มใจที่สุดและไม่มีใครอยากจะจากไป (เจมส์ โลว์, 2542, น. 79)

ถึงแม้ว่าเจมส์ โลว์ จะชื่นชมบุตรของท่านเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ยกย่องอุปนิสัยที่ดีงาม
ต่างๆ แต่ก็ได้กล่าวถึงท้ายไว้ว่า

“เขาเป็นชายหนุ่มที่น่าชื่นชมจริงๆ และเหตุนี้ได้ทำให้ข้าพเจ้าเศร้าใจเมื่อคิดว่า
ลักษณะนิสัยอันดีงามอย่างยิ่งที่เขามีอยู่ และความศรัทธายกย่องอย่างนับถือเขา
อย่างยิ่งที่บริวารของเขาได้ให้แก่เขา นี้ในระยะเวลาหนึ่งจะกลับกลายเป็นความ
เสื่อมเสียตามตัวอย่างอันร้ายกาจและการหลงระเหิดในการแสวงสุขเกินควรโดย

อำนาจที่มีมากมายของบรรดาพรรคพวกของเขา” (เจมส์ โลว์, 2542, น. 79)

การแสดงทัศนะของร้อยโทเจมส์ โลว์ แสดงให้เห็นอคติของเขาที่มีต่อผู้ปกครองชาวพื้นเมืองความไม่เข้าใจในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน ทำให้ชาวตะวันตกมักถูกเหยียดหยามวัฒนธรรมของคนสยาม

ทัศนคติต่อระบบราชการของสยาม

ร้อยโทเจมส์ โลว์ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับระบบราชการของสยามไว้ว่า ในระบบการบริหารราชการของสยามนั้นมีแต่คนที่มีความฉลาดแกมโกงและการทรยศ พวกผู้ปกครองมีความยุติธรรมเพียงเล็กน้อยหรือไม่มีเลย ผู้ถูกปกครองก็ไม่หวังความยุติธรรมจากผู้ปกครอง และต้องตีมกินความกดขี่จนเย็นชา” (เจมส์ โลว์, 2542, น. 48)

การแสดงทัศนะของเขามีอคติและนัยของการดูถูกทั้งชนชั้นปกครองของสยามและชาวพื้นเมืองสยาม ในสายตาของเขาชาวสยามเป็นพวกที่คิดว่าตนเองยิ่งใหญ่ มีความรู้บ้างน้อยโง่งม ล้าหลัง โดยกล่าวไว้ว่า “ความไม่รู้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวสยามเยอหยิ่ง” (เจมส์ โลว์, 2542, น. 5) สิ่งที่เขาใช้วัดคือความรู้ทางวิทยาศาสตร์และภูมิศาสตร์แบบตะวันตก ซึ่งแม้แต่ขุนนางสยามก็มีความรู้ในเรื่องนี้น้อยมาก ของที่เขามอบให้กับขุนนางสยามจึงเป็นแผนที่และลูกโลก แผนที่อินเดียหลายฉบับต้องเติมอักษรไทยลงในแผนที่เหล่านั้นเพื่อปรับปรุงสติปัญญาความคิด และแผนที่ทวีปเอเชียที่ชื่อเมืองและประเทศสำคัญที่เขียนด้วยตัวอักษรไทย “ซึ่งคงจะช่วยให้เขาสามารถทราบได้เองว่าประเทศของเขานั้นไม่สลักสำคัญอะไรเลยเมื่อเปรียบเทียบกับแผนที่” (เจมส์ โลว์, 2542, น. 86)

แนวคิดที่มีอิทธิพลสำคัญต่อทัศนคติของร้อยโทเจมส์ โลว์ และเจ้าหน้าที่บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ คือ ลัทธิประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ที่เน้นการปรับปรุงสังคมเพื่อประโยชน์สุขของคนหมู่มาก ให้ความสำคัญแก่การปกครองที่เปี่ยมคุณธรรม การออกกฎหมายที่ยุติธรรมและการจัดการศึกษาแก่ประชาชน ระบบการปกครองที่ดีคือระบอบประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วม เพราะประชาชนย่อมเป็นผู้ที่รู้ดีที่สุดว่าสิ่งใดจะนำความพอใจสูงสุดมาสู่พวกเขา ลัทธิประโยชน์นิยมนี้ให้ความชอบธรรมแก่การกระทำของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษที่จะยึดดินแดนที่ตนคิดว่าต่อความเจริญ ระบบการปกครองล้าหลัง เอามาปกครองเองตามระเบียบแบบแผนของอังกฤษ โดยอ้างว่าเพื่อประโยชน์สุขของคนหมู่มาก (สุกัญญา บำรุงสุข, 2550, น. 49)

ทัศนะทางการทูต

การเดินทางมายังหัวเมืองภาคใต้ของสยาม ทำให้ร้อยโทเจมส์ โลว์ ได้แสดงความรู้ทางด้านภาษาไทย ก่อนที่จะเดินทางมายังสยามเขาได้เขียนหนังสือ A Grammar of the Thai or Siam Language (ค.ศ. 1822/พ.ศ. 2365) จุดมุ่งหมายในการแต่งก็เนื่องจากว่าดินแดนสยามอยู่ใกล้กับอาณาจักรอังกฤษที่ช่องแคบมะละกา และการที่อังกฤษเพิ่งได้ตะนาวศรีทำให้มีคนไทยในดินแดนอารักขาเพิ่มขึ้น ประกอบกับมีการฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างอังกฤษและสยาม ทำให้เขาแต่งตำราภาษาไทยไว้ให้คนทำงานที่จำเป็นต้องรู้ภาษาไทยเพื่อประโยชน์ในการติดต่อกับสยามสำหรับร้อยโทเจมส์ โลว์ เขาไม่ได้เรียนภาษาไทยเพราะคุณค่าที่มีอยู่ของภาษาไทย ไม่ใช่เพราะ

ความสนใจในตัวภาษาหรือสุนทรียะของภาษา แต่เป็นเพราะคุณค่าในเชิงสัมพันธ์กับอังกฤษในฐานะที่ภาษาเป็นเครื่องมือที่จะยังประโยชน์ต่อการค้าและการเมืองของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ (เจมส์ โลว์, 2542, น. 51-52) ความสนใจในการศึกษาภาษาไทยของร้อยโทเจมส์ โลว์ สะท้อนทัศนคติในการเป็นเจ้าของอาณานิคม การเรียนรู้ภาษาไทยก็เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ สะท้อนให้เห็นว่าการที่ร้อยโทเจมส์ โลว์ เดินทางเข้ามายังสยามก็มาเพื่อผลประโยชน์เช่นเดียวกับการเรียนรู้ภาษาไทย ร้อยโทเจมส์ โลว์ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการทูตไว้ว่า บุคคลที่จะทำหน้าที่ทูตไปยังต่างประเทศควรทำตนเองให้คุ้นกับภาษาของพลเมืองประเทศนั้นๆ ตลอดจนขนบธรรมเนียมและความรู้สึกนึกคิดที่แปลกประหลาดเกี่ยวกับแบบแผนของชนพื้นเมือง มิเช่นนั้นทูตจะต้องเผชิญภาระหนัก ความลำบากและได้ผลไม่เป็นที่น่าพอใจ “ความสำเร็จในระหว่างชาติที่มีอารยธรรมครึ่งๆ กลางๆ ทั้งหลายนั้นขึ้นอยู่กับความเอาใจใส่สนใจศึกษาอย่างพิถีพิถันในระเบียบแบบแผนมากกว่าในสรรพสิ่งทั้งปวง” (เจมส์ โลว์, 2542, น. 44) เขายังเสนอความเห็นเกี่ยวกับการติดต่อกับราชสำนักไว้ว่า “ติดต่อดีตอบทั้งหมดกับราชสำนักของสยามควรจะใช้ภาษาไทย ไม่ควรใช้มลายู ซึ่งเป็นภาษาต่างประเทศไม่ชินปากของเขา เหมือนกับภาษาอารบิกที่ไม่ชินปากของเรา” (เจมส์ โลว์, 2542, น. 45) การติดต่อดีตอบถ้าใช้ภาษาไทยทั้งหมดจะทำให้การเจรจาสั้นลงและป้องกันปัญหาเกี่ยวกับการแปลความผิดๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นไม่เท่ากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง (เจมส์ โลว์, 2542, น. 45)

นอกจากบันทึกร้อยโทเจมส์ โลว์ จะแสดงทัศนะต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชนชั้นปกครองชาวสยามและทัศนะทางการทูตแล้ว เขายังได้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับสภาพบ้านเมืองและสภาพเศรษฐกิจของหัวเมืองปักษ์ใต้ฝั่งทะเลตะวันตกและหัวเมืองมลายูไว้ด้วย ดังนี้

หัวเมืองปักษ์ใต้และหัวเมืองมลายูในจดหมายเหตุร้อยโทเจมส์ โลว์

เมื่อร้อยโทเจมส์ โลว์ เดินทางเข้ามายังหัวเมืองมลายูและหัวเมืองปักษ์ใต้ของสยาม เขาได้บันทึกรายงานสภาพบ้านเมือง สภาพเศรษฐกิจการค้าของแต่ละหัวเมือง ซึ่งสะท้อนความสนใจของอังกฤษในหัวเมืองมลายูและหัวเมืองปักษ์ใต้ฝั่งทะเลตะวันตกของสยาม

เมืองไทรบุรี

เจมส์ โลว์ ได้บันทึกถึงเมืองไทรบุรีไว้ว่า เป็นเมืองแคบๆ น่าจะเป็นหมู่บ้านมากกว่า มีป้อมปืน มีกำแพงสูงประมาณ 10 ฟุต ไม่มีคูน้ำหรือเนินดินที่เป็นระเบียบ ผลผลิตของไทรบุรีเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ดินอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การปลูกข้าว และมีสินแร่ดีบุกจำนวนมาก (เจมส์ โลว์, 2542, น. 6-9)

เมืองกลาง

กลางหรือจังก์ลอน (Junkceylon) เป็นเกาะที่มีดินอุดมสมบูรณ์ ตั้งอยู่ในเขตอิทธิพลของลมนมรสุม จึงทำให้สามารถปลูกเครื่องเทศและพริกไทยได้ดี รวมทั้งผลไม้เมืองร้อนทั้งหมดและพืชผักสำหรับประกอบอาหารยุโรป มีชาวพื้นเมืองคนหนึ่งบอกกับร้อยโทเจมส์ โลว์ ว่า “มีการทดลองปลูกพริกไทย และมันก็ขึ้นเจริญงอกงามดี ดูเหมือนว่าผลผลิตเหล่านี้ได้ผลเต็มที่เหมือนที่ปีนัง ถ้าจะพิจารณาในข้อที่ว่าทั้งสองเกาะนี้มีดินฟ้าอากาศคล้ายคลึงกัน กลางให้ประโยชน์มากกว่าเกาะปีนัง

ในด้านมีที่ดินอุดมสมบูรณ์ผืนกว้างใหญ่ พื้นดินของเกาะกลางเปรียบกับของเกาะปឹងแล้วเกือบสามเท่าของเกาะปឹង” (เจมส์ โลว์, 2542, น. 34)

ในสายตาของพ่อค้าชาวอังกฤษ เขตแดนของสยามทางฝั่งทะเลด้านตะวันตกของแหลมมลายูทั้งหมด กลางมีค่าอย่างแท้จริงมากที่สุด ตามทัศนะของเจมส์ โลว์ การที่พวอังกฤษเข้าปกครองเมืองอังวะจะทำให้สยามรอดพ้นจากการรุกรานของพม่าซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีแก่การเปลี่ยนแปลง กลางจะมีค่ามากขึ้นจากผลประโยชน์รายได้ทั้งภายในและภายนอกของกลาง โดยเฉพาะถ้ากลางอยู่ใต้การปกครองของอังกฤษ จากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรดินและน้ำ การเพาะปลูกพืชต่างๆ ทำได้งอกงาม ชายฝั่งทะเลและอ่าวมีปลาชุกชุมและเป็นที่ยึดกำบังคลื่นลม ชาวประมงสามารถประกอบอาชีพของตนได้ทุกฤดู (เจมส์ โลว์, 2542, น. 33-35)

ตึกเป็นสินค้าที่สำคัญของกลาง กลางผลิตตึกได้ประมาณปีละ 500 ตัน ตึกจากกลางจะถูกรวบรวมเพื่อนำไปหลอมที่พังงา (เจมส์ โลว์, 2542, น. 36)

ตามทัศนะของร้อยโทเจมส์ โลว์ กลางตั้งอยู่ในบริเวณที่สะดวกอย่างยิ่งสำหรับเรือที่จะเดินทางไปอ่าวเบงกอล ถ้าสมมุติว่าอังกฤษได้ผูกขาดการครองบรรดาเมืองชายทะเลของยะไข่และของม่านหรือมอญ เกาะกลางจะเป็นศูนย์ประสานการติดต่อสัมพันธ์อย่างดีเยี่ยมระหว่างเมืองเหล่านั้นกับเกาะปឹងและเชื่อมโยงตลอดไปจนถึงสิงคโปร์ด้วย ซึ่งจะทำให้อังกฤษสามารถข่มขู่ชาวสยามทางแถบชายทะเลด้านตะวันตกทั้งหมดและดึงให้เข้ามาร่วมเสี่ยงทางการค้าขายได้มากขึ้น (เจมส์ โลว์, 2542, น. 40)

ในกลางเงินดอลลาร์ของสเปนมีค่ามากที่สุด ชาวเมืองกลางรับเงินรูปีด้วย เงินของกลางไม่เหมาะสำหรับการหมุนเวียนทางการเงิน เงินทำด้วยตึกเป็นก้อนรูปกรวยมีค่าต่างๆ กัน (เจมส์ โลว์, 2542, น. 31)

ภูเขาเตี้ยๆ และหุบเขาในกลางเป็นพื้นที่สำหรับการเพาะปลูกและทำไรกาแพ พื้นที่ต่ำเหมาะแก่การปลูกข้าว และผลิตได้เกินปริมาณความต้องการของพลเมือง (เจมส์ โลว์, 2542, น. 34)

การแสดงทัศนะของร้อยโทเจมส์ โลว์ สะท้อนให้เห็นว่าเขาสนใจเมืองกลาง และต้องการให้กลางอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ กลางจะสามารถสร้างผลประโยชน์ให้กับอังกฤษได้มากมายด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติทั้งดิน และน้ำ ที่เหมาะแก่การเพาะปลูก ทำการประมง และยังเป็นแหล่งแร่ตึกที่สำคัญ อีกทั้งเมืองกลางยังสามารถเป็นศูนย์กลางในการติดต่อของอังกฤษระหว่างเกาะปឹងและเมืองชายทะเลของพม่า

พังงา

พังงาตั้งอยู่ในที่ราบรูปรีหรือหุบเขา ขนาบด้วยทิวเขาสองทิว ที่ตอนปลายทิวเขาด้านเหนือสลับเข้ามาใกล้กันมากแต่ทางใต้ห่างกัน ฉะนั้นทางออกไปยังทิศเหนือจึงแคบมาก ร้อยโทเจมส์ โลว์ได้บรรยายถึงสภาพภูมิประเทศของพังงาว่ามีลักษณะแปลกไม่เหมือนที่อื่นและงามเหมือนภาพวาด “เมืองนี้มีผู้คนอยู่ไม่เกิน 100 หลังคาเรือน ประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในกระท่อมซึ่งปลูกติดต่อกันประมาณ 30 หลังคาเรือน เป็นชาวจีนที่เข้ามาตั้งรกราก บ้านเรือนกว้างใหญ่สะดวกสบายและสร้างอย่างเป็นระเบียบ” ร้อยโทเจมส์ โลว์ ได้รวบรวมข้อมูลและประมาณจำนวนประชากร 6,000 –

7,000 คน ไม่รวมพวกคนมลายู มีชาวจีนประมาณ 600 คน 2 ใน 3 ของคนจีนเป็นชาวม้าเก๊า อพยพและมีชาวมลายูหลายร้อยคนกระจัดกระจายอยู่ตามอ่าว (เจมส์ โลว์, 2542, น. 61-63)

ประชากรส่วนใหญ่ของพังงารับจ้างที่เหมืองดีบุกเป็นระยะเวลาประมาณครึ่งปีแล้วกลับมาเก็บเกี่ยวข้าวในระหว่างเวลาที่เหลือ ร้อยโทเจมส์ โลว์ ได้บันทึกไว้ว่าเจ้าเมืองพังงาส่งคนไทยไปทำงานที่เหมืองแร่ที่ขุดได้จะนำไปขายให้แก่ผู้รับเหมามาชาวจีน และผลกำไรก็ตกอยู่แก่ท่านเจ้าเมือง โดยที่นายเหมืองชาวจีนไม่ต้องเสียภาษีและมักพอใจที่จะได้รับประโยชน์จากสิทธิพิเศษภายใต้รัฐบาลสยาม ถึงแม้ว่าท่านเจ้าเมืองหรือผู้สำเร็จราชการพังงาจะถือประโยชน์จากอำนาจที่เขาได้รับและสร้างความร่ำรวยให้แก่เขาเองจากค่าใช้จ่ายของป่าวไพร่ ผู้คน แต่ตามความคิดเห็นร้อยโทเจมส์ โลว์ การปกครองของเจ้าเมืองพังงาก็ยังไม่กดขี่มากเท่ากับการปกครองของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ชาวพังงายังมีความผูกพันต่อเจ้าเมืองและไม่เกลียดชังรุนแรงมากเหมือนที่เกลียดเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช โดยร้อยโทเจมส์ โลว์ สังเกตจากสิ่งของต่างๆ ที่ท่านเจ้าเมืองพังงาส่งมาให้ท่านนั้นเป็นของที่ซื้อมาจากตลาดไม่ใช่การขูดรีดจากประชาชน (เจมส์ โลว์, 2542, น. 63-64)

ในส่วนการค้าของเมืองพังงานั้น ผู้สำเร็จราชการของพังงามีรายได้จากแรงงานของประชาชนเท่าที่จะหาได้จากการค้าขายส่วนตัวและเรียกเก็บจากการซื้อขายของพ่อค้าต่างชาติโดยที่ผู้สำเร็จราชการพังงามีเรือสำเภาจีน 3 ลำ บรรทุกดีบุก ข้าว และสินค้าพื้นเมืองเล็กๆ ไปขายที่ปีนัง ในที่ียวกลับก็บรรทุกผ้า ผ้ามดอกสีต่างๆ ชัดเป็นมันสำหรั่งหม้อแก้อี้ เครื่องแก้ว และเครื่องหัตถกรรมอื่นๆ มาขายที่พังงา (เจมส์ โลว์, 2542, น. 64-65)

ร้อยโทเจมส์ โลว์ ได้บันทึกถึงรายการสินค้าต่างๆ ของพังงาไว้ดังนี้

สินค้าเข้า ได้แก่ ผ้า (ขาว) ของอังกฤษเนื้อดี ยาวประมาณ 80 ศอก หรือ $2\frac{1}{6}$ ศอก

ผ้าหน้ากว้างสีแดงเลือดหมูชนิดเนื้อละเอียดเป็นพิเศษ ผ้ามดอกขัดมันของอังกฤษยาว 7 ศอก กว้าง 2 ศอก กับ 8 นิ้ว ผ้ามดอกขัดมันของเบงกอล ผ้าขาวชนิดยาวของเบงกอล ยาว 40 ศอก กว้าง 2 ศอก กับ 3 นิ้ว ผ้าปัตตาทอยยาว 24 ศอก กว้าง 2 ศอก กับ $1\frac{1}{2}$ นิ้ว ผ้าโมรี (Morees) ของมัทราส ยาว 18 ศอก กว้าง 2 ศอก กับ 2 นิ้ว ผ้านากอร์ คช โมรี (Nagore Gaja Morees) ยาว 72 ศอก กว้าง 2 ศอก กับ $2\frac{1}{2}$ นิ้ว ผ้าม้าหะยี่ของเบงกอล ยาว 24 ศอก หรือ 40 ศอก กว้าง 2 ศอก กับมีริม ผืน 1 หรือ 2 ทีบ อาจขายได้ที่นี้เป็นครั้งคราว การขายสิ่งของนี้อาจถูกระงับผ้าเช็ดหน้า พรหม เครื่องแก้ว เครื่องตัด เช่น มีด กรรไกร และอื่นๆ (เจมส์ โลว์, 2542, น. 67)

สินค้าออกของพังงา ได้แก่ ดีบุก กระหรือกระดองเต่า (ซึ่งได้มาจากเกาะลังกาวิและเกาะอื่นๆ ในปริมาณน้อย) รังนก งาช้าง ข้าวสาร (เจมส์ โลว์, 2542, น. 66)

ภาษีทั่วไปเกี่ยวกับธุรกิจการค้าเก็บ 8 เพอร์เซ็นต์ และเก็บค่าธรรมเนียมตัวแทนการค้าชาวพื้นเมือง 1 เพอร์เซ็นต์ ซึ่งพยายามจะคิดเป็น 2 เพอร์เซ็นต์ หรือมากกว่านี้ และถ้ามีสินค้าที่บรรจุหีบจะถูกเก็บค่าเปิดหีบห่อจากสินค้าที่บรรจุมาห่อละ 1 ชั่ง ซึ่งช่วยให้พ่อค้านำสินค้าขึ้นฝั่งได้เร็วขึ้น เจ้าเมืองพังงาและกลุ่มข้าราชการระดับล่างหวังจะได้รับของกำนัลจากพ่อค้าและการดำเนินการค้า (เจมส์ โลว์, 2542, น. 67-68)

ตรัง

ตรังเป็นตำบลที่กว้างใหญ่และมีประชากรน้อยมาก มีป่าไม้สักที่ยิ่งเหมาะสำหรับการต่อเรือ และพื้นดินก็ปลูกข้าวได้ผลมากมาย แม่น้ำตรังเป็นที่รวมของลำน้ำที่ไหลมาจากปากแม่น้ำหลายแห่ง แม่น้ำแคบและมีสันดอนกั้นขวางอยู่ เวลานั้นน้ำขึ้นสูงเรือลำเกาขนาดใหญ่สามารถแล่นผ่านเข้าไปถึง ตอนในที่น้ำลึกกว่าได้และแล่นเรือขึ้นไปถึงหมู่บ้านเล็กๆ บางแห่งบนฝั่งแม่น้ำนี้ (เจมส์ โลว์, 2542, น. 88-90)

ร้อยโทเจมส์ โลว์ กล่าวถึงการค้าของเมืองตรังว่า เมืองท่าตรังมีสินค้าออกเพียง 2-3 ชนิด แต่ตรังก็สร้างผลประโยชน์ให้กับประเทศได้เป็นอย่างดี เรือค้าขายที่มาถึงตรังถ้าเป็นเรือค้าขายของยุโรปต้องคอยความพอใจของท่านเจ้าเมืองก่อนจึงจะสามารถเริ่มดำเนินการค้าได้ คนจีนจากปิ่นเข้ามาดำเนินการค้าเล็กๆ น้อยๆ ธุรกิจการส่งสินค้าออกมีหลายอย่าง คือ ติบุก ข้าว งาช้างเล็กๆ รังนก ซึ่งติบุกที่มีราคาแพงกว่าที่ตลาด (เจมส์ โลว์, 2542, น. 89)

ปะลิส

ปะลิสเป็นเขตแดนที่รวมอยู่กับพัทลุง จำนวนประชากรสูงสุดอาจถึง 7,000 คน เป็นชาวมลายูทั้งหมด อาชีพที่สำคัญคือการปลูกข้าว ผู้คนมีความเชี่ยวชาญในการถักแหจับปลา อวน และทำสายเบ็ด ปะลิสเคยเป็นที่พำนักของเชื้อสายตระกูลเจ้าเมืองไทรบุรีสายต่างๆ ตกเป็นเมืองของสยามเมื่อสยามยกทัพไปยึดไทรบุรี ในพ.ศ.2365 (ค.ศ. 1822) ปะลิสอยู่ใต้การปกครองของสยาม และสยามมีกองทหารไว้รักษาปะลิสจำนวน 100 คน (เจมส์ โลว์, 2542, น. 94-95)

สภาพบ้านเรือน

บ้านเรือนของผู้คนในหัวเมืองปักษ์ใต้สร้างด้วยไม้ ฝาบ้านสร้างด้วยใบไม้หรือใบจาก ร้อยโทเจมส์ โลว์ รู้สึกประหลาดใจเสมอเมื่อเห็นพวกคนสยามกับพวกมลายูถือคบเพลิงหรือคบไฟเข้าไปในบ้านเรือนของตน ซึ่งสร้างด้วยวัสดุที่ไหม้ไฟได้อย่างไม่กลัว และได้กล่าวถึงการสร้างบ้านเรือนว่ามีอัตราการถูกมาก ไม้ใช้สิ่ว ปูน และหิน ชาวสยามทุกคนเป็นช่างไม้ด้วยตนเอง และทั่วทั้งภาคใต้ของประเทศสยามก็ล้วนเต็มไปด้วยป่า วัสดุที่ใช้ปลูกบ้านก็อยู่ใกล้ตัว (เจมส์ โลว์, 2542, น. 21)

การแต่งกาย

ชาวสยามโดยทั่วไปผู้ชายไม่สวมเสื้อปล่อยให้ร่างกายส่วนบนเปลือยเปล่าและตัดผมสั้นเกรียน คนสยามที่ร่ำรวยจำนวนมากสวมเสื้อมีแขนหรือสวมเสื้อกั๊กสอดดินเงินดินทอง และมีผ้าไหมดำผืนยาวห่มรอบตัวเหมือนเสื้อไม่มีแขน สีดำเป็นสีที่นิยมแต่งกันในภูมิภาคแถบนี้ ชาวซารุขสยามบางคนแต่งตัวดีใส่เสื้อผ้าขาวแขนสั้นและถุงผ้าไหมตาหมากรุก ผู้หญิงมีความยากลำบากอยู่บ้างในการนุ่งห่ม มีผ้าชิ้นเล็กๆ ปกปิดร่างกายเหนือเอวขึ้นไปหรือไม่มีเลย พวกที่แต่งกายดีจะใช้ผ้าแพรห่มเพิ่มจากเสื้อผ้าอื่นๆ แพรเป็นผ้าผืนยาวใช้พันรอบเอว แล้วตัวตั้งขึ้นไปเหนือบ่าซ้ายและพาดขวางหน้าอก (เจมส์ โลว์, 2542, น. 6, 22, 26)

อาหารการกิน

ร้อยโทเจมส์ โลว์ ได้บันทึกถึงอาหารที่บุตรชายของเจ้าเมืองพังงาส่งมาให้ ได้แก่ เนื้อหมูปรุงรสแบบต่างๆ เบ็ดย่าง ไก่ย่าง สตูเบ็ด ไก่ ปลา ไข่ ข้าวเปล่า ข้าวปรุงรส พักชนิดต่างๆ ของหวาน

มีผลไม้ คัสตาร์ด และขนมฉาบน้ำตาล ชาวสยามใช้น้ำมันหมูในการทำอาหาร ไม่ใช่เนย อาหารของชาวสยามดูมันเลี่ยนสำหรับชาวยุโรป แต่ก็มีรสชาติอร่อยไปอีกแบบหนึ่ง ชาวสยามไม่ดื่มนมวัว อาหารประเภทปลาที่มีอุดมสมบูรณ์มีปลานานาชนิดๆ เช่น ปลาจำพวกปลากะบอก ปลาชะโด ปลาช่อน ปลาตัวแบน ปลาพอมเฟรท (Pomfrets) และปลาวีตติง (Whitings) สัตว์น้ำจำพวกมีเปลือก เช่น หอยแครง กุ้งนาง กุ้งตะเข็บ มีอยู่เป็นจำนวนมาก ผลไม้ที่มีอุดมสมบูรณ์โดยเฉพาะทุเรียน ช่วงเวลาที่ร้อยโทเจมส์ โลว์ เดินทางเข้ามาเป็นหน้าทุเรียน ทุกบ้านล้วนมีแต่ทุเรียนจึงอบอวลไปด้วยกลิ่นหอมของทุเรียน (เจมส์ โลว์, 2542, น. 53, 66, 84)

การละเล่น

ร้อยโทเจมส์ โลว์ ได้ชมการแสดงเรื่อง รามเกียรติ์ โดยบรรยายถึงการแสดงไว้ว่า บรรดาศิลปินหญิงรำด้วยท่วงท่าอ่อนช้อยงามสง่ามาก ดูมีชีวิตชีวา นักแสดงรักษาจังหวะให้เข้ากับดนตรีอย่างถูกต้อง เครื่องดนตรีต่างๆ ประสานเสียงกันได้อย่างดี ขณะตัวละครกำลังรำรำแสดงดนตรีบรรเลงเพลงเศร้าหรือเพลงที่สดชื่นมีชีวิตชีวาเข้ากับท่าทางของตัวละคร เครื่องแต่งตัวละครเหมาะสมและมีราคาแพง ค่อนข้างหรูหรา (เจมส์ โลว์, 2542, น. 57, 59)

เขาได้อธิบายถึงเครื่องดนตรีในการประกอบการแสดงไว้ว่ามีปีโปน (PeeChanai)⁴ กลองตะโพน (Klang ta phon) หรือกลองที่ใช้มือตีที่ปลายทั้งสองด้าน กลองชัย (Klang Chai) หรือกลองที่ใช้มือตี ระนาด (Ranah) หรือเครื่องดนตรีที่มีเครื่องประกอบเป็นชิ้นไม้เรียงเสียงไล่กันลงไป และฆ้องวง (Khlawngwong) เป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงไพเราะที่เป็นรูปถ้วยโลหะคว่ำขนาดและความหนาต่างๆ กัน 16 ถ้วย วางเรียงในกรอบไม้โค้งเพื่อช่วยเสียง และยังมีกรับบันทึกลงดนตรีเต็มวงที่มีเครื่องดนตรีอย่างน้อย 9 ชิ้น โดยให้รายชื่อเครื่องดนตรีทับศัพท์เป็นภาษาไทยแสดงภูมิความรู้ของเจมส์ โลว์ ทางทักษะภาษาและความช่างสังเกตของเขา ได้แก่ เป็งมาง (Poongmang) หรือกลองเล็ก ฉิ่ง (Chieng) ฉาบ (Chaang) หรือฉิ่งขนาดใหญ่กว้าง ฆ้อง (Khang) ฆ้องโลหะ ซอ (Sa) หรือไวโอลินมีสามสาย กระจับปี (Kachappi) หรือกีตาร์ รามะนา (Ramana) คือกลองยาวชนิดหนึ่ง โทน (Thon) กลองเปิดข้างหนึ่ง กรับพวง (Krap phoung) เครื่องดนตรีไม่มีเสียงกังวาน ใช้มือตี กล้วย (Khlooe) แตร (Tre) สังข์ (Sang) กรับกาบ (KrapKap) เสภา⁵ (Sepha) แคะตะเน็ทซ (Castanets) ปี่ชะวา (Pee chama) (เจมส์ โลว์, 2542, น. 59)

ศาสนาและความเชื่อ

ตลอดเส้นทางการเดินทางของเจมส์ โลว์ เขาพบวัด 2 แห่ง คือ ที่ภูเก็ทและพังงา เขาได้อธิบายถึงวัดที่ภูเก็ทไว้ว่า

⁴ การเขียนชื่อเครื่องดนตรีเป็นภาษาอังกฤษในวงเล็บ เขียนตามต้นฉบับที่ร้อยโทเจมส์ โลว์ ได้เขียนไว้ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นความสามารถในการใช้ภาษาไทยของเขาในการถอดเสียงคำภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ

⁵ เสภาเป็นการเล่าเรื่องประเภทหนึ่งโดยกำเนิดมาจากการเล่านิทาน เมื่อการเล่านิทานเริ่มแพร่หลายจึงได้แต่งเป็นกลอนใส่ทำนองโดยใช้กรับเป็นเครื่องประกอบจังหวะ การที่ร้อยโทเจมส์ โลว์ เขียนว่าเสภาเป็นเครื่องดนตรี น่าจะหมายความถึงกรับที่ใช้ในการขับเสภา

“ที่ท่าเรือมีวัดสยามวัดหนึ่ง เป็นเรือนมุงแฝกโกโรโกโสแต่มีโบสถ์อยู่ที่บ้านด่าน (Ban dan) ... บรรดาพระสงฆ์เลี้ยงชีวิตอยู่อย่างขาดแคลนในหมู่ประชาชนชาวเกาะที่มีมืออยู่อย่างเล็กน้อย น่าสงสัยว่าพระสงฆ์เหล่านั้นจะละเมตวินัยสงฆ์ เพราะข้าพเจ้าสังเกตเห็นภิกษุรูปหนึ่งหัวแหงับปลา ซึ่งท่านไม่อาจใช้ประโยชน์อะไรเลยและขณะเดียวกันก็ไม่อาจจะพ้นความผิดด้วย” (เจมส์ โลว์, 2542, น. 29)

“ส่วนที่ฟังงามีพระสงฆ์มากมาย มีวัด 4 วัด ในสายตาร้อยโทเจมส์ โลว์ ไม่มีวัดใดสะดุดตาเขาได้ก็เท่ากับวัดสำคัญวัดหนึ่ง ที่วัดแห่งนี้ดูเหมือนกับเป็นโรงพยาบาลสำหรับสุนัข มีพระสงฆ์ 1 รูปคอยดูแลเอาใจใส่สุนัขนับร้อยๆ ชีวิต แต่ผู้คนที่นำส่งสารไม่ได้รับประโยชน์มากมายตามคำแนะนำของพระ” (เจมส์ โลว์, 2542, น. 65) เขาได้กล่าวถึงความเชื่อของคนฟังงาไว้ว่า

“พวกเขาคิดกันว่าถ้าหากเขาทั้งหลายช่วยทำให้โลหองเหลือหรือที่เรียกว่าบาตรซึ่งเจ้ากู (พระ) ถี้ออกบิณฑบาตทุกๆ วันเต็ม และนำเอาเครื่องบูชาไปบูชาพระพุทธรูปเป็นครั้งคราวสัก 2-3 วัน (ซึ่งภายหลังก็ขนเครื่องบูชาเหล่านี้ไปยังภูฏาน) แล้วพวกเขา ก็คิดว่าได้กระทำหน้าที่ทางศาสนาของเขาอย่างดีมากเกินพอแล้วและแล้วก็ปล่อยให้พระสงฆ์สวดมนต์ให้พรให้ตนประสบความสำเร็จหรือมีฉะนั้นก็เพื่อปัดเป่าเคราะห์ร้ายที่คาดว่ามีให้หมดไป” (เจมส์ โลว์, 2542, น. 65-66)

จำนวนประชากร

ร้อยโทเจมส์ โลว์ ได้ประมาณจำนวนประชากรทั้งหมดของสยามทางเหนือและทางใต้รวมทั้งสิ้น 1,600,000 คน ในจำนวนนี้อาจมีผู้ชาย 500,000 คน ที่สามารถถืออาวุธเป็นทหารได้ แต่เขาก็คิดว่าน่าจะลดจำนวนลงเป็น 260,000 คน โดยถือตามที่บรรดานักเขียนชาวยุโรปได้เขียนไว้เกี่ยวกับเรื่องประชากร เขาได้ใช้ข้อมูลจากหนังสือของเดอ ลา ลูแบร์ (ราชทูตฝรั่งเศสที่เดินทางเข้ามายังพระนครศรีอยุธยาในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ พ.ศ.2230 – 2231) ประชากรของสยามมีจำนวนลดลงจากระยะเวลาที่ เดอ ลา ลูแบร์ เดินทางเข้ามา ลา ลูแบร์ กล่าวว่าตอนนั้นจำนวนประชากรมีจำนวนคนทั้งสิ้น 1,900,000 คน ชาวจีนและชาวเขาต่างด้าวไม่ได้รวมเข้าในบัญชีประชากร เขาได้ข้อมูลจากชาวสยามว่ามีชาวจีนอยู่ในประเทศสยาม 220,000 คน (เจมส์ โลว์, 2542, น. 120)

ปัญหาหัวเมืองปักษ์ใต้ที่ปรากฏในจดหมายเหตุร้อยโทเจมส์ โลว์

ปัญหาโจรสลัด

ปัญหาโจรสลัดเกิดบริเวณชายฝั่งทะเลตั้งแต่ปีนังจนถึงเกาะกลาง ที่มั่วสุมสำคัญของพวกเขาโจรสลัดอยู่แถวๆ หมู่เกาะลังกาวิ (Lancavy Islands) น่าจะมีเรือประมาณ 40 ลำ แหล่งอาชญากรรมของพวกเขาโจรสลัดคือ หมู่เกาะลังกาวิ บุนติงส์ (the boontings) สุโงเ ปะทะกะ (Soongei

Padaka) ในแม่น้ำมาร์โบ (Marbo) คลองลาโบห์ พูซิง (LabohPoosing) (เจมส์ โลว์, 2542, น. 86)
ปัญหาไทรบุรี

การที่อังกฤษขยายอำนาจเข้ามายังมลายูเพื่อหาเมืองทำการค้า ฟรานซิส โลท์ (Francis Light) แห่งบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษเห็นความสำคัญของเกาะหมากหรือป็นิ่งเหมาะสมที่จะเป็นสถานีการค้าของอังกฤษในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เกาะหมากอยู่ในความดูแลของไทรบุรี อังกฤษจึงขอเช่าเกาะหมากจากพระยาไทรบุรี พระยาไทรบุรียินยอมให้บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษเช่าเกาะหมาก โดยมีข้อแม้ว่าบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษต้องส่งกำลังมาช่วยในกรณีที่ไทรบุรีถูกรุกราน แต่อังกฤษไม่ได้ให้สัญญาผูกมัดตนเอง ใน พ.ศ.2329 อังกฤษจึงเปลี่ยนชื่อเรียกเกาะหมากใหม่เป็นเกาะพรินซ์ ออฟ เวลส์ (Prince of Wales) การที่ไทรบุรีให้อังกฤษเช่าเกาะหมากนั้นก็หวังให้อังกฤษช่วยเหลือถ้าหากสยามส่งกองทัพลงไปปราบปราม แต่ในช่วงเวลานั้นอังกฤษยังไม่มั่นนโยบายที่จะรุกรานสยาม เมื่อกองทัพสยามลงไปปราบปรามเมืองปัตตานี อังกฤษไม่มีท่าทีที่จะเข้าปกป้องไทรบุรี พระยาไทรบุรีจึงยอมสวามิภักดิ์กับสยามโดยปกครองไทรบุรีในฐานะเมืองประเทศราช ทางฝ่ายเจ้าพระยาไทรบุรีจึงเกิดความเสียตายนเกาะหมากและบอกเลิกสัญญาเช่า ทางฝ่ายอังกฤษไม่รับรู้ว่า ไทรบุรีจึงต้องการจะชิงเกาะหมากคืนโดยไปขอความร่วมมือจากโจรสลัดทำให้อังกฤษต้องใช้งำลังเข้าปราบปราม ไทรบุรีเพิ่งจึงจำต้องยอมทำสัญญาใหม่กับอังกฤษ ใน พ.ศ. 2334 อังกฤษจะจ่ายเงินค่าเช่าให้เจ้าเมืองไทรบุรีปีละ 6,000 เหรียญ โดยมีเงื่อนไขว่าไทรบุรีจะไม่ให้ชาวยุโรปชาติอื่นๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานทำการค้าภายในเมือง และจะยอมให้อังกฤษซื้อหาเสบียงอาหารได้โดยไม่เสียภาษี ใน พ.ศ. 2342 อังกฤษได้ขอเช่าดินแดนสมรังไพรตรงข้ามเกาะหมากโดยเพิ่มค่าเช่าให้พระยาไทรบุรีอีกปีละ 10,000 เหรียญ และเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น โพรวินซ์ เวลลีสลีย์ (Province Wellesley) อังกฤษสนับสนุนให้ไทรบุรีเป็นอิสระจากสยามเพื่อผลประโยชน์ในด้านต่างๆ ใน พ.ศ. 2364 เจ้าพระยาไทรบุรีสมคบคิดรวมมือกับพม่าจะเข้ามายุติสยาม เจ้าพระยาไทรบุรีแห่งเมืองจึงทรงโปรดฯ ให้เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ยกทัพหัวเมืองปักษ์ใต้ไปตีไทรบุรี เจ้าพระยาไทรบุรีหนีไปอยู่ที่เกาะพรินซ์ออฟ เวลส์ จึงเกิดเป็นปัญหาระหว่างสยาม อังกฤษ และไทรบุรี (สำนักนายกรัฐมนตรี คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย, 2525, น. 139 – 146)

ร้อยโทเจมส์ โลว์ อดไม่ได้ที่จะกล่าวถึงเรื่องปัญหาไทรบุรีในบันทึกการเดินทางของเขา เขาแสดงความเห็นอกเห็นใจสุลต่านอะหมัด เจ้าเมืองไทรบุรี (เจ้าพระยาไทรบุรีประแสงหรัน) และผิดหวังในสัญญาเดิมที่อังกฤษทำไว้กับสุลต่านไทรบุรีเมื่อครั้งเช่าเกาะหมากจากไทรบุรี ไม่ได้ระบุเรื่องการช่วยเหลือสุลต่านอะหมัดเมื่อสยามยกทัพมายึดไทรบุรี ใน พ.ศ.2364 ในเรื่องการอ้างสิทธิ์ของสยามเหนือไทรบุรีนั้น เขาได้ให้เหตุผลว่าเรื่องการที่ไทรบุรีส่งบรรณาการดอกไม้ทองว่า

“เราอาจสันนิษฐานได้ว่าการอ้างสิทธิ์ของสยามเหนือบรรดาบ้านเมืองเหล่านั้นไม่ว่าจะมีนัยยะที่ตั้งอยู่ในความยุติธรรมหรือไม่ ในข้อที่ว่ามีสิทธิบนพื้นดินที่เกิดขึ้นจากการที่เชื้อชาติสยามได้ครอบครองเป็นเมืองขึ้นมาตั้งแต่ดั้งเดิม หรือในสิทธิที่อ้างว่าเพราะเคยชนะมาแต่ครั้งก่อน แต่ก็เพียงปล่อยดินแดนเหล่านั้นให้อยู่อย่างสงบจนกว่าจะมีเวลาว่างและเข้มแข็ง

เท่านั้นจึงจะเข้ามาบังคับพวกเขาเหล่านั้น ชาตินิยมจีนทั้งหมดนั้นต่างก็ขึ้นต่อกันและกันไม่มากก็น้อย” (เจมส์ โลว์, 2542, น. 110)

ร้อยโทเจมส์ โลว์ มองว่าเรื่องของการส่งบรรณาการนั้นเป็นเครื่องหมายของการยอมอยู่ในอำนาจ เพราะชาตินิยมจีนทั้งหมดต่างก็เคยอ่อนน้อมโดยส่งดอกไม้ทองสิ่งๆ ที่แสดงความสวามิภักดิ์หรือบรรณาการให้แก่จีน ซึ่งจีนก็สามารถเข้าครอบครองสยามได้ (เจมส์ โลว์, 2542, น. 111) ทศณะดังกล่าวสะท้อนความไม่เข้าใจในระบบการค้าบรรณาการระหว่างสยามกับจีนของพ่อค้าชาวอังกฤษและถือเป็นข้ออ้างของอังกฤษในการเข้ามาขยายอิทธิพลในเขตหัวเมืองมลายูของสยาม

สรุปผล

จดหมายเหตุเจมส์ โลว์ เป็นเอกสารสำคัญชิ้นหนึ่งในการศึกษาประวัติศาสตร์หัวเมืองภาคใต้ฝั่งทะเลตะวันตก ที่แสดงให้เห็นทัศนคติของชาวอังกฤษที่เริ่มขยายอิทธิพลจากอินเดียเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และต้องการแสวงหาผลประโยชน์จากสยามโดยเฉพาะในหัวเมืองปักษ์ใต้ชายฝั่งทะเลตะวันตกที่ร้อยโทเจมส์ โลว์ เดินทางผ่าน เขาได้แสดงความสนใจในเมืองต่างๆ โดยเฉพาะเมืองถลางที่เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะแร่ดีบุก และยังสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของอังกฤษในการเดินทางเข้ามายังเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นเมืองใหญ่ควบคุมหัวเมืองต่างๆ ทางใต้ของสยาม รวมทั้งหัวเมืองมลายู อย่างไรก็ตามการใช้เอกสารชิ้นนี้ในฐานะหลักฐานประวัติศาสตร์ต้องระมัดระวังอยู่มาก ผู้เขียนมักสอดแทรกอคติ การดูหมิ่นดูแคลนชนพื้นเมือง และมีความเข้าใจไม่ถูกต้องบางประการในเรื่องของความแตกต่างทางวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กมลทิพย์ ธรรมกิติ. (2550). *ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองนครศรีธรรมราชกับอยุธยาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 21 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 24*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- กรมศิลปากร. (2515). *ประชุมจารึกภาคที่ 1 จารึกสุโขทัย*. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระราชประสิทธิ์คุณ ณ สุสานวัดราชธานี จังหวัดสุโขทัย 8 เมษายน 2515, กรุงเทพฯ.
- _____. (2548). *รวมบันทึกประวัติศาสตร์อยุธยาของฟาน ฟลิต*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- _____. (2543). *พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับจันทนุมาศ (เจิม) พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ เจ้ากรม (จาด) พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับจันทนุมาศ (เจิม)*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี. (2525). *ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 – รัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2325 – 2394) เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี สำนักนายกรัฐมนตรี.
- เจมส์ โลว์. (2542). *จดหมายเหตุร้อยโทเจมส์ โลว์ “Journal of Public Mission to Raja of Ligor”*

แปลและเรียบเรียงโดย นันทา วรเนติวงศ์. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรม
และประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. (2526). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ของเจ้าพระยา-
ทิพากรวงศ์*. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.

สุกัญญา บำรุงสุข. (2550, มกราคม – มิถุนายน). “เจมส์ โลว์ กับการแสวงหาความรู้ของนัก
อาณานิคม.” *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์* 7(1), น.45 – 69.

อุดม นิปரியาย. (2523). *เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) กับอังกฤษในปัญหาหัวเมืองมลายูสมัย
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์.